

ศึกษาแนวคิด Soft Power พลังละมุนในปรากฏการณ์ความขัดแย้ง Study the Buddhist Concept of Soft Power in Conflict Phenomena

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak Kamol

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: poosak.kam@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received): 6 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 28 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): 7 มีนาคม 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) ศึกษาแนวคิด Soft Power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้ง 2) ศึกษาแนวคิดเชิงพุทธสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก 3) เสนอแนวคิด Soft Power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้งในคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการจัดเก็บข้อมูลในการรวมเอกสารข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และหนังสือ วารสารต่างๆ

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิด Soft Power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้ง: Soft power หมายถึงความสามารถในการดึงดูดและสร้างอิทธิพลโดยไม่ใช้กำลังหรือการบังคับ โดยมักใช้วัฒนธรรม คุณค่า และแนวคิดที่เป็นบวกในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศหรือกลุ่มคน ในบริบทของความขัดแย้ง ดังนั้น การใช้ soft power จึงสามารถช่วยในการลดความตึงเครียดและสร้างความเข้าใจระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งได้ แนวคิดเชิงพุทธสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก: พุทธสุนทรียศาสตร์มุ่งเน้นที่ความงามและความดีในชีวิต โดยเสนอแนวทางการใช้ชีวิตที่มีจริยธรรมและปฏิบัติตนอย่างมีสติ แนวคิดทางด้านสุนทรียศาสตร์ที่เป็นปัญหานี้ส่งเสริมให้ผู้คนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและแสวงหาความสุขภายใน ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการลดความขัดแย้งในสังคม การประยุกต์แนวคิด Soft Power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก: การนำแนวคิด soft power มาประยุกต์ใช้ในบริบทของคัมภีร์พระไตรปิฎก สามารถสร้างความเข้าใจและการยอมรับในคุณค่าทางจริยธรรมและศีลธรรมที่พระพุทธเจ้าได้สอน โดยการใช้หลักการต่างๆ ได้แก่ ความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมความสุขในสังคม เพราะเหตุนี้โดยรวมการศึกษาในทั้งสามด้านนี้ทำให้เราเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิด soft power และการใช้หลักการเชิงพุทธสุนทรียศาสตร์ในการจัดการกับความขัดแย้งในสังคม ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและเป็นมิตรต่อกันได้

คำสำคัญ: พลังละมุน, ความขัดแย้ง, สุนทรียศาสตร์

Abstract

The research has three objectives: 1) Study the concept of Soft Power and conflict phenomena. 2) To study Buddhist aesthetic concepts in the Tripitaka. 3) To present the

concept of Soft Power and the phenomenon of conflict in the Tripitaka. It is qualitative research. By storing information by combining documents from the Tripitaka and various books and journals.

The research results found that:- Soft Power Concept and Conflict Phenomenon: Soft power refers to the ability to attract and influence without the use of force or coercion. They often use positive cultures, values, and ideas to build good relationships between countries or groups of people. In the context of conflict for this reason, the use of soft power can help reduce tensions and create understanding between conflicting parties. Buddhist Aesthetic Concepts in the Tripitaka: Buddhist Aesthetics focuses on beauty and goodness in life. It offers guidelines for living an ethical life and acting mindfully. This philosophical aesthetic concept encourages people to relate to each other and seek inner peace. which can be a guideline for reducing conflicts in society. Presenting the concept of Soft Power and the phenomenon of conflict in the Tripitaka: Applying the concept of soft power in the context of the Tripitaka. It can foster understanding and acceptance of the ethical and moral values that the Buddha taught. By using principles such as kindness and compassion. and creating good relationships It will help reduce conflict and promote peace in society. Therefore, by combining studies in these three areas, we can see the connection between the concept of soft power and the use of Buddhist aesthetic principles in dealing with conflict in society. which can lead to the creation of a peaceful and friendly society.

Keywords: soft power, conflict, aesthetics.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนผ่านจากโมเดลประเทศไทย 3.0 เป็น “โมเดลประเทศไทย 4.0” เพื่อพัฒนาประเทศให้ก้าวสู่การเป็นประเทศในโลกที่หนึ่ง ปรับเปลี่ยนจากแนวคิด soft power เป็นแนวคิดที่กำลังเป็นประเด็นที่สนใจแก่ประชาชน และนักศึกษาและนักคิดต่างที่ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับแนวคิด soft power เป็นอย่างมาก และรวมถึงแนวคิดทางการเมืองในสังคมไทยปัจจุบัน ดังจะเห็นนโยบายต่างๆ ของพรรคการเมืองที่มีการกล่าวถึงคำว่า soft power เป็นประเด็นหลักของการหาเสียง ในท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิด ของคนหนุ่มสาวสมัยใหม่ ซึ่งก็เป็นสุนทรียศาสตร์แบบหนึ่งที่ใช้ในการนำเสนอนโยบาย เพื่อไม่สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้นอีก

โดยเฉพาะในยุคสมัยที่มีความหลากหลายและเกิดความไม่เข้าใจกันหลากหลายรูปแบบไม่ว่าเหตุการณ์ด้านการเมืองและการศึกษา ด้านการศาสนา และความหลากหลายด้านการปฏิบัติตนตามแบบสังคมนิยม หากจะมองในความหลากหลายที่เกิดขึ้น ตามกระบวนทัศน์ของแนวคิดเรื่องสุนทรียศาสตร์ซึ่งเป็นแนวคิดในเรื่องของความงาม เป็นแนวคิดที่มีเสรีภาพในแบบของความงามที่กล่าวถึงคุณค่าอย่างมีเหตุผลมีผลตามแบบของ soft power

ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแนวคิด soft power ที่มีการกล่าวถึงอยู่ตลอดเวลาในเวลานี้ จำเป็นต้องมีหลักคิดทางด้านสุนทรียศาสตร์ ที่เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่กล่าวถึงคุณค่าที่วัดด้วยความงาม และสิ่งทั้งมวลทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ ตามความเข้าใจของนักปรัชญาทั้งหลาย โดยเฉพาะเรื่อง

สุนทรียศาสตร์นั้นมีปรากฏอยู่ในทุกแห่ง ไม่ว่าจะปรากฏอยู่ในธรรมชาติที่แสดงถึงความงามในแต่ละสิ่งตามธรรมชาติที่ได้สร้างมา พร้อมกับปรากฏในภาษา อันเป็นภาษาที่แสดงออกทางด้านท่วงทำนองการขับร้องของเสียงเพลงที่เป็นสุนทรียศาสตร์ผ่านการท่วงทำนองการแสดงออกถึงความงามในด้านการเขียนบทเพลงและเนื้อความต่างๆ ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเนื้อหาจากคัมภีร์ธรรมบทเป็นเนื้อหาที่อุดมด้วยคำสอนที่เป็นการขัดเกลากายในของมนุษย์ ทำให้เกิดความงามได้ทั้งภายในและภายนอกที่ยั่งยืน

สุนทรียศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า (Axiology) เป็นปรัชญาบริสุทธิ์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม สิ่งที่ดีงาม ทั้งในศิลปะ และธรรมชาติ รวมทั้งรสนิยม โดยศึกษาถึงบ่อเกิดของความงามและมาตรฐานแห่งคุณค่าในการตัดสินเกี่ยวกับศิลปะ (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542) ที่ปรากฏตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเองเพื่อเป็นการกล่าวถึงคุณค่าทางด้านความงามความดี ซึ่งจะเป็นกรอบในการอธิบายหรือเข้าถึงความขัดแย้งทางด้านความคิดในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี หากว่าเรามีศิลปะในการอธิบายและการฟังอย่างสุนทรีย์

ทฤษฎีอัตวิสัย (Subjective Theory) เป็นกลุ่มที่มีความเห็นในเรื่องของความงามว่า “สิ่งที่เรียกว่าความงามเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับการประเมินของบุคคลหรือของกลุ่มคน โดยใช้ความรู้สึกเป็นตัวกำหนด” (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) นักคิดกลุ่มนี้เห็นว่าความงามไม่ได้เป็นคุณสมบัติของวัตถุ คุณสมบัติเป็นเพียงเงื่อนไขของคุณค่าทางความงามเท่านั้น สิ่งนั้นไม่ได้เป็นตัวคุณค่าหรือตัวความงามโดยตรง คุณสมบัตินั้นกลายเป็นความงามขึ้นมาได้นั้น เพราะมันมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่เกิดความประทับใจต่อคุณสมบัตินั้น จึงเกิดคุณค่าความงามขึ้น คุณสมบัติของวัตถุจะไม่มีคุณค่าทางความงาม ถ้าหากมันไม่มีการสนใจของบุคคล (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) งามเกิดจากการประเมินค่าของบุคคลความงามจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นที่จิต ไม่ได้เกิดขึ้นจากวัตถุหรือเป็นคุณสมบัติของวัตถุใดๆ และไม่อาจวัดได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (เชลูด นิ่มเสมอ, 2557) แนวคิดของกลุ่มอัตวิสัยในเบื้องต้นแสดงให้เห็นถึง สิ่งที่ดีงามหรือความงามเป็นสิ่งที่อิงกับบุคคล หรือเป็นการแสดงออกของบุคคล ซึ่งเป็นการแสดงออกของจิตที่รับรู้ในวัตถุนั้น เช่น แนวคิดจิตวิสัย

ทฤษฎีปรวิสัย (Objective Theory) มีแนวคิดในการมองว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ความงามเป็นสิ่งที่มิอยู่ในเนื้อวัตถุและติดมากับวัตถุ (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) และยืนยันว่าวัตถุมีความงามในตัวเอง เป็นบ่อเกิดหรือแหล่งกำเนิดของสุนทรียภาพ บุคคลเป็นเพียงผู้รับรู้เท่านั้น วัตถุจึงมีความงามอยู่ในตัวเองตลอดกาล แม้จะมีบุคคลให้ความสนใจหรือไม่ก็ตาม ส่วนกรณีที่มีการรับรู้ จนบังเกิดความรู้สึกถึงระดับอารมณ์สะท้อนใจได้นั้น เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ผัสสะทางประสาทสัมผัสเชิงสุนทรียภาพของแต่ละบุคคล มิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่ต้องมีวัตถุเป็นสื่อที่ไปกระตุ้นเร้าอารมณ์ความรู้สึกนั้น (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556)

แนวคิดสุนทรียศาสตร์นั้น เป็นแนวคิดหนึ่งในประเด็นทางปรัชญาที่ต้องการสื่อให้เห็นว่าความงามเป็นสิ่งที่มิอยู่จริงหรือไม่ในตนเอง หรือว่าเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับผู้มองหรือผู้เห็นเท่านั้น วิธีค้นหาความหมายของความงามของนักสุนทรียศาสตร์ มี 2 วิธี คือ วิธีแรก นักสุนทรียศาสตร์อาจจะพยายามค้นหาคุณสมบัติของวัตถุที่เรียกกันว่ามี ความงามก่อน แล้วก็ทำการวิเคราะห์ว่า ความงามนั้นมีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติอื่นๆ ของวัตถุอย่างไรหรือไม่ วิธีที่สอง ก็คือเขาอาจจะพยายามค้นหาสามัญลักษณะหรือประสบการณ์อันเป็นบรรทัดฐานของการตัดสินทางสุนทรียศาสตร์ให้ได้ก่อน แล้วแยกแยะประสบการณ์ทางสุนทรียะนั้นออกให้เห็นว่าแตกต่างจากประสบการณ์ด้านอื่นอย่างไรบ้าง ฉะนั้น วิธีการของสุนทรียศาสตร์จึงเป็นทั้งวัตถุวิสัยและจิตวิสัย (สุเชาว์ พลอยชุม, 2545)

การศึกษาแนวคิด soft power พลังละมุนปรากฏการณ์ความขัดแย้งครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหนังสือเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ได้แนวคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์ซึ่ง ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ แนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์ (aesthetics) แบบปรีวิสัย และอัตวิสัยที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านมุมมองทางสุนทรียศาสตร์ ด้วยแนวคิด soft power ในการขับเคลื่อนนโยบายของแนวคิด soft power

วัตถุประสงค์โครงการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด soft power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้ง
2. ศึกษาแนวคิดเชิงพุทธสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก
3. เสนอแนวคิด soft power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีขั้นตอนของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และหนังสือ
2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ บทความและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์นำเสนอข้อมูลและสรุปเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบของการพรรณนา

แนวคิด soft power

แนวคิด soft power เป็นแนวคิดที่กำลังเป็นประเด็นที่สนใจแก่ประชาชน และนักศึกษาและนักคิดต่าง ที่ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับแนวคิด soft power เป็นอย่างมาก ประกอบด้วย

- 1) วัฒนธรรมที่สามารถโน้มน้าวผู้อื่นได้
- 2) ค่านิยมทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศ
- 3) นโยบายต่างประเทศที่ชอบธรรมและใช้อำนาจอย่างมีศีลธรรม

Soft Power ที่เป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมในต่างประเทศ เช่น นาฏศิลป์ไทย อาหารไทย มวยไทย และภาพยนตร์ไทย ซึ่งรัฐบาลไทยมีนโยบาย ในการผลักดัน “Soft Power” ความเป็นไทย โดยเฉพาะอุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพ (Festival) สู่ระดับโลก เพื่อช่วยสร้างรายได้ และภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศ (สุภาพิชญ์ ธีระวัฒน์, 2567)

แนวคิดเชิงสุนทรียศาสตร์

สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งของคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ว่าด้วยความงามที่มีอยู่ในธรรมชาติ และความงามในศิลปะ รวมไปถึงรสนิยม ตลอดจนมาตรฐานทางคุณค่าของสุนทรียะสำหรับตัดสินศิลปะ นอกจากนี้ สุนทรียศาสตร์ยังว่าด้วยศิลปะและความรู้สึกนึกคิดที่มนุษย์มีต่อศิลปะ

สุนทรียศาสตร์ศึกษาประเด็นที่ว่าด้วยความงามทางศิลปะที่เกิดจากการรังสรรค์ของมนุษย์ จากการให้ความหมายว่าเราจะรู้ได้อย่างไรว่าสิ่งไหนจะงามหรือไม่งาม แล้วความงามนั้นเกิดจากปรากฏการณ์อะไร จากประเด็นดังกล่าวก็มีผู้นิยามความหมายสุนทรียศาสตร์เอาไว้ด้วยกันหลาย ความหมายและหลายประเด็นคือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2543) ได้ให้ความหมาย สุนทรียศาสตร์ว่า เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งที่ดีงาม ที่ปรากฏอยู่ในงานศิลปะ

กิริติ บุญเจือ (2522) ให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ว่ามาจากศัพท์ว่า สุนทรียะ+ ศาสตร์ “สุนทรียะ” แปลว่า ดี งาม รวมแล้วสุนทรียศาสตร์จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาที่ว่าด้วยความงาม

สุนทรียศาสตร์ คือ ศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้สึกซึ่งมีความงามเป็นเป้าหมาย เช่น บรรยากาศขณะพระอาทิตย์ทอแสงในตอนเช้า ดอกไม้ เสื้อผ้า เรือนร่างของมนุษย์ เป็นต้น แต่ความรู้สึกเกี่ยวกับความงามของจิตจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับนิสัยส่วนบุคคลและการฝึกอบรม ส่วนความงามที่เป็นคุณสมบัติทางศีลธรรม พุทธปัญญาและรูปสมบัติ อาจโน้มน้าวจิตใจเราให้เกิดความรู้สึกปลื้มยินดีในความงามภายในที่อยู่ในกรอบศีลธรรม และปลื้มยินดีด้วยความสมบูรณ์ของรูป สี เสียง กลิ่น รส และความดีความงามเป็นความกลมกลืนระหว่างเนื้อหากับรูปแบบ ความงามในแง่ปรัชญาเป็นเรื่องราวของการพิจารณาถึงความเหมาะสม ประโยชน์ที่มีคุณค่าต่อสังคม ความงามมีส่วนประกอบในการพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ของแต่ละคนให้เหมาะสมกลมกลืนกัน

สุนทรียะได้เช่นเดียวกัน เพราะความงามไม่ได้ถูกจำกัดไว้ด้วยอะไรอื่น (Otherness) หากแต่เป็นสิ่งที่อยู่ด้วยตัวมันเอง ทั้งภายนอกและภายในของบุคคลผู้สังเกตและตระหนักรู้ด้านสุนทรียะจากการกล่าวและได้สะท้อนไว้ว่า “เราเข้าใจแจ้งในกฎของสัจธรรม โดยความเข้าใจต่อธรรมะและเราก็รู้แจ้งในกฎของความเหมาะสมกลมกลืน ด้วยความรู้สึกต่อความงาม การรู้จักกฎของธรรมชาติ ให้อำนาจและแรงงานทางวัตถุแก่เรา การรู้จักกฎของจริยธรรม ให้การชนะตนเองและอิสรภาพ เมื่อรู้กฎแห่งความกลมกลืน เราก็มีส่วนร่วมในความเบิกบานชื่นชมของโลกธาตุ ในศิลปะความงามก็แสดงออกอย่างทั่วไป ไม่มีขอบเขต เราจะเข้าใจชัดเจนและกว้างขวางในความสงบศานติสุขของวิญญาณ ก็ขณะเมื่อเรารู้ถึงความกลมกลืนอันมีภายในวิญญาณของเรา ความงามก็แสดงออกในชีวิตเราโดยทางคุณธรรมและความรัก มีจุดหมาย คือ อนันตภาพ นี่แหละคือจุดหมายสูงสุดของความเป็นอย่างอยู่ของเรา เราจะต้องรู้ชัดแจ้งว่า “ความงาม คือ สัจธรรม และสัจธรรม คือ ความงาม” (ระวี ภาวิไล, 2517)

กัญญภัตสร ชาติชัยประเสริฐ (2553) ได้กล่าวถึงสุนทรียศาสตร์ในบทความ เรื่อง “สุนทรียศาสตร์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการพัฒนาประเทศไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้” พบว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาคุณค่าขั้นพื้นฐานสุนทรียภาพ หรือความงามเป็นหนึ่งในคุณค่าขั้นพื้นฐานของมนุษย์นอกเหนือไปจากความจริงและความดี เป็นคุณค่าเบื้องต้นที่ง่ายต่อการยอมรับ ดึงดูดให้สนใจฝึกฝน และพัฒนาไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าอีกสองประการ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับความงามหรือสุนทรียศาสตร์จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศ

อรพินท์ คำสอน (2540) ได้ศึกษาเรื่อง “สุนทรียศาสตร์แห่งความพ่ายแพ้: การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายของกินเทอร์ กราสส์กับชาติ กอบจิตติ” เป็นการศึกษาถึง นวนิยายของกินเทอร์ กราสส์ เรื่อง Katzund Maus และ Hundejahre และนวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ เรื่อง จันทรอก คำพิพากษา พันธุ์หมาบ้า หมาเนาลอยน้ำ และเรื่อง เวลา ผู้วิจัยพบว่า สุนทรียศาสตร์แห่งความพ่ายแพ้ คือ ความจริงและความถูกต้องในสังคมที่ถูกนำเสนอโดยไม่บิดเบือนหรือปกปิดสภาพความพ่ายแพ้ของตัวละครและความล้มเหลวของสังคมด้วยความงาม สำหรับการวิเคราะห์และเปรียบเทียบพบว่า ลักษณะความพ่ายแพ้ในนวนิยายเหล่านี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ความพ่ายแพ้ของตัวละครและความล้มเหลวของสภาพสังคม

พระวิรัตน์ จันทโก (ศรีคำมุนตรี) (2550) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะลายสัก” เป็นการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีคุณค่าทางสุนทรียะอยู่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอัตนัยนิยม กลุ่มปรนัยนิยมและกลุ่มสัมพัทธ์นิยม และประวัติความเป็นมาของศิลปะลายสัก เนื่องจากความเชื่อถือในเรื่อง ทศนคติ ค่านิยม ที่เชื่อกันว่าเพื่อให้เกิดมีคุณวิเศษให้กับตนเองเพื่อต้องการศึกษาทฤษฎีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และเพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะลายสัก โดยยึดทฤษฎีคุณค่าทางสุนทรียะทั้ง 3 ทฤษฎีเป็นหลัก

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิด Soft Power หรือ “พลังอ่อน” ในสังคมไทยนั้นหมายถึงความสามารถในการดึงดูดและสร้างอิทธิพลโดยไม่ใช้กำลังหรือการบังคับ แต่ใช้วัฒนธรรม และค่านิยมในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการทูตและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในสังคมไทย แนวคิด Soft Power สามารถเข้าใจได้ในหลายมิติ เช่น วัฒนธรรมและศิลปะไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีเอกลักษณ์ เช่น การแสดงศิลปะ ดนตรี การเต้นรำ และเทศกาลต่างๆ ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจจากต่างประเทศ อาหารไทย อาหารไทยเป็นที่รู้จักทั่วโลกและได้รับความนิยมอย่างมาก นี่เป็นอีกหนึ่งทางในการส่งเสริมพลังอ่อนของไทย การท่องเที่ยว ไทยเป็นจุดหมายปลายทางที่มีชื่อเสียงในเรื่องการท่องเที่ยว ทั้งในด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความเป็นมิตรของคนไทย การศึกษา การสร้างโอกาสในการศึกษาให้กับนักเรียนต่างชาติ โดยเฉพาะในสาขาต่างๆ เช่น ภาษาไทย วัฒนธรรมไทย หรือการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย การทำงานร่วมกันระหว่างประเทศ ไทยมีบทบาทในการเป็นเจ้าภาพการประชุมหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาค การใช้ Soft Power ในสังคมไทยยังสามารถสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างประเทศได้ โดยการส่งเสริมภาพลักษณ์และค่านิยมที่ดีของไทยในระดับสากล

แนวคิดเชิงพุทธสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและการสลายความขัดแย้งมุมมองพุทธศาสนา ในความเข้าใจของสังคมสมัยใหม่

พุทธสุนทรียศาสตร์เกี่ยวข้องกับความงามและความหมายของชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีแนวคิดหลักๆ ดังนี้ ความไม่เที่ยง (Anicca) ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตเป็นของไม่เที่ยง การยึดติดกับสิ่งต่างๆ อาจนำไปสู่ความทุกข์ ดังนั้น การเห็นคุณค่าในความไม่เที่ยงนี้สามารถช่วยให้เราเข้าใจและยอมรับความเป็นจริงของโลกได้ ความทุกข์ (Dukkha) การรับรู้ว่ามีชีวิตมีความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์ การเข้าใจความทุกข์จะช่วยให้เราใกล้ชิดกับความจริงและสามารถหาวิธีบรรเทาความทุกข์ได้ ความไม่มีตัวตน (Anatta) แนวคิดนี้ช่วยให้เราไม่ยึดติดกับอัตตาของตัวเอง ซึ่งเป็นการสลายความคิดเกี่ยวกับ “ตัวตน” ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความวิตกกังวล

การสลายความขัดแย้งการสลายความขัดแย้งในมุมมองพุทธศาสนามีหลักการหลายประการที่สามารถนำไปใช้ได้ การฝึกสติ (Mindfulness) การมีสติในทุกขณะจะช่วยให้เราไม่เกิดปฏิกิริยาตอบสนองที่รุนแรงต่อความขัดแย้ง สามารถมองเห็นปัญหาอย่างชัดเจนและหาทางแก้ไขได้ การมีเมตตา (Metta) การพัฒนาความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นสามารถช่วยลดความขัดแย้งได้ การมองโลกจากมุมมองของผู้อื่นจะช่วยให้เราเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน การไม่ยึดติด (Non-attachment) การไม่ยึดติดกับความคิด ความเชื่อ หรือความต้องการของตนเองจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างบุคคลและกลุ่ม การเจรจาและการประนีประนอมตามหลักพุทธศาสนา การสื่อสารอย่างเปิดเผยและเข้าใจซึ่งกันและกันเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้ง

แนวคิดเชิงพุทธสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีความเกี่ยวข้องกับการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและการสลายความขัดแย้งในมุมมองพุทธศาสนานั้นเน้นที่การพัฒนาความเข้าใจ ความเมตตา และการมีสติในการดำเนินชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถช่วยให้เรามีชีวิตที่สงบสุขและปราศจากความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน

จากการสรุปผลการอภิปรายผลจากข้อมูล สามารถได้องค์ความรู้จากการนำสุนทรียศาสตร์แนวพุทธมาจัดการความขัดแย้งมีจุดเด่นหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- การเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง: สุนทรียศาสตร์แนวพุทธเน้นการมองความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและธรรมชาติของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงความไม่เที่ยงและการเปลี่ยนแปลง เพื่อช่วยให้เรายอมรับและเข้าใจความขัดแย้งได้ดีขึ้น

- การสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม: การใช้สุนทรียศาสตร์สามารถช่วยสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างในการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกมีส่วนร่วมและมีคุณค่าในการแก้ไขปัญหา

- การส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจ: สุนทรียศาสตร์แนวพุทธมุ่งเน้นการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งช่วยให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือในการแก้ไขความขัดแย้ง

- การใช้ศิลปะและความคิดสร้างสรรค์: การนำศิลปะและความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในการจัดการความขัดแย้งสามารถช่วยเปิดมุมมองใหม่ๆ และทำให้เกิดวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ซ้ำซากจำเจ

- การฝึกสติและสมาธิ: สุนทรียศาสตร์แนวพุทธส่งเสริมการฝึกสติและสมาธิ ซึ่งช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถควบคุมอารมณ์และทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

- การมองโลกในแง่ดี: สุนทรียศาสตร์แนวพุทธเน้นการมองโลกในแง่ดีและการมองเห็นโอกาสในความขัดแย้ง ซึ่งช่วยให้ผู้คนมีแรงบันดาลใจในการหาทางออกที่สร้างสรรค์

ด้วยจุดเด่นเหล่านี้ การนำสุนทรียศาสตร์แนวพุทธมาจัดการความขัดแย้งจึงสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมความสงบสุขในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำสุนทรียศาสตร์แนวพุทธมาจัดการความขัดแย้งมีจุดอ่อนหลายประการ ซึ่งอาจรวมถึง การตีความที่หลากหลาย สุนทรียศาสตร์แนวพุทธอาจมีการตีความที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรมและบริบท ทำให้การนำไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งอาจไม่ตรงกันหรือไม่เป็นเอกภาพ การขาดเครื่องมือทางปฏิบัติ แม้จะมีแนวทางทางทฤษฎีที่ดี แต่การนำไปปฏิบัติจริงอาจขาดเครื่องมือหรือวิธีการที่ชัดเจนในการจัดการความขัดแย้ง จึงอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความซับซ้อนของอารมณ์มนุษย์ สุนทรียศาสตร์แนวพุทธอาจไม่สามารถจัดการกับอารมณ์หรือความรู้สึกที่ซับซ้อนของมนุษย์ได้เสมอไป โดยเฉพาะเมื่อมีความโกรธหรือความเครียดที่สูง การยอมรับจากทุกฝ่าย การนำแนวทางนี้มาใช้ในการจัดการความขัดแย้งต้องการการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ในบางครั้งอาจมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่เชื่อในแนวทางนี้

การพึ่งพาแนวทางจิตใจ: สุนทรียศาสตร์แนวพุทธมักจะเน้นการพัฒนาจิตใจและการเข้าใจตนเอง ซึ่งอาจใช้เวลานานและต้องการความพยายามจากบุคคลในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การขาดการสนับสนุนด้านสังคมและโครงสร้าง การจัดการความขัดแย้งมักต้องการการสนับสนุนจากโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม หากโครงสร้างไม่เอื้ออำนวย การใช้สุนทรียศาสตร์แนวพุทธอาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การตระหนักถึงจุดอ่อนเหล่านี้สามารถช่วยให้การนำแนวทางสุนทรียศาสตร์แนวพุทธมาจัดการความขัดแย้งมีความเป็นไปได้มากขึ้นและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติ.

การนำสุนทรียศาสตร์แนวพุทธมาจัดการความขัดแย้งมีผลดีหลายประการ ได้แก่ การสร้างสันติภาพภายใน สุนทรียศาสตร์แนวพุทธมุ่งเน้นการทำความเข้าใจและการให้คุณค่าแก่ชีวิต ทำให้เกิดความสงบในจิตใจ ช่วยให้ผู้ที่มีความขัดแย้งเรียนรู้ที่จะมองข้ามอารมณ์เชิงลบและเปิดใจรับฟังกัน การส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจ แนวคิดพุทธศาสนาเน้นความเห็นอกเห็นใจและการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งสามารถช่วยลดความตึงเครียดและความขัดแย้งในสังคมได้

การลดอคติ การฝึกสติและการตระหนักรู้ในพุทธศาสนาช่วยให้ผู้คนลดอคติหรือความยึดมั่นในตัวเอง ซึ่งมักเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง การลดอคติช่วยให้สามารถมองเห็นมุมมองของผู้อื่นได้มากขึ้น

การใช้สติในการตัดสินใจ สุนทรียศาสตร์ชี้แนะให้ใช้สติในการตัดสินใจ ซึ่งช่วยให้ผู้คนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ได้ดีขึ้น และเลือกทางออกที่เหมาะสม

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การฝึกฝนหลักการของความรักและความเมตตาในแนวทางพุทธศาสนาสามารถช่วยสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความร่วมมือในสังคม

การพัฒนาทักษะการสื่อสาร การนำแนวคิดพุทธมาสร้างสุนทรียศาสตร์ในการสื่อสารช่วยให้ผู้คนสามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเข้าใจผิดและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน

การเรียนรู้จากความขัดแย้ง สุนทรียศาสตร์แนวพุทธสอนให้มองความขัดแย้งเป็นโอกาสในการเรียนรู้และเติบโต ทั้งในด้านจิตใจและจิตวิญญาณ

การนำสุนทรียศาสตร์แนวพุทธมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งสามารถสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ.

องค์ความรู้จากการวิจัย

แนวคิดด้าน soft power กับความขัดแย้งทางด้าน การพัฒนา ผ่านมุมมองสุนทรียศาสตร์ เพื่อให้ความขัดแย้งเป็นความคิดเห็น ความรู้สึก ความต้องการ หรือผลประโยชน์ที่ไม่ลงรอยกัน ไม่พ้องต้องกัน ไม่เป็นมิตร ไม่สอดคล้อง ไม่เท่าเทียม ขาดความยุติธรรม เป็นภาวะความบีบคั้น ถูกบังคับ ถูกกดดันที่ต้องจำยอม จำใจ กระทำด้วยความไม่เต็มใจ เป็นกิริยาอาการขัดเคือง คับข้อง ขัดขืน ไม่พอใจ น้อยเนื้อต่ำใจ ต่อต้าน ตึงเครียด หงุดหงิด เป็นภาวะดิ้นรนต่อสู้เพื่อชัยชนะ หรือโน้มน้าวดึงดูดให้อีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นพวกของตนหรือเห็นพ้องกับตน โดยอาศัยวิธีการที่อาจก่อโทษ สร้างสถานการณ์ที่บิดเบือนก่อความรุนแรง เกิดการทำลาย สร้างความเสียหาย จากแนวคิดด้าน soft power ที่มีความหมายถึงการใช้พลังละมุน ในการปลุกต้นและพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ จากความขัดแย้งที่ปรากฏในปัจจุบัน

สุนทรียศาสตร์ที่แท้จริง คือ เอกภาพของส่วนประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นสภาวะที่แท้จริงของความงาม เอกภาพได้มาจากส่วนประกอบต่างๆ ของศิลปะ ความงามจากธรรมชาติของตัววัตถุก็ตาม หากเรามีความพึงพอใจด้วยแล้ว ก็ยังทำให้เราสามารถเข้าถึงสภาวะในทางสุนทรียศาสตร์ได้มากยิ่งขึ้น ความงามของสิ่งต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่เราเข้าถึง และได้ประสบมาโดยตรงด้วยตัวเราเอง

แนวคิด soft power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้งในคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นการสร้างความสร้างสรรค์ ให้เห็นว่า การศึกษาความขัดแย้งเป็นผลดีในการพัฒนา สังคม เพราะหากเรามองความขัดแย้งในแบบกลางๆ ที่ไม่ให้ค่าไปทางด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะสามารถพัฒนาสังคม และพัฒนานตนเองได้เป็นอย่างดี หากแต่ที่ผ่านมามีเกิดปรากฏการณ์ความขัดแย้ง สังคมจะมองว่าเป็นเรื่องไม่ดีไม่ควรทำ แต่เมื่อเราเปลี่ยนมุมมองจากความขัดแย้ง เป็นมุมมองทางสุนทรียศาสตร์ เปลี่ยนความขัดแย้งเป็นความงาม

ทางด้านปรัวสัย เพื่อความงามมีอยู่จริงและก็มีอยู่ในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของวัตถุและติดมากับวัตถุตั้งแต่เริ่มแรก วัตถุเป็นสิ่งที่สวยงามอยู่ในตัวของมันเอง ไม่ใช่สวยเพราะสีหรือทรวดทรงของมันและความงามของวัตถุก็มีอยู่ตลอดไปไม่ว่าเราจะสนใจมันหรือไม่สนใจมัน ความงามทางด้านอติวิสัย แนวความคิดนี้เห็นว่าความงามมิได้มีอยู่จริงในวัตถุหรือในที่ใดๆ ในโลก หากแต่อยู่ในจิตของเรา และขึ้นอยู่กับความรู้สึกของแต่ละบุคคล ใครรู้สึกชอบอย่างไรก็ว่าอย่างนั้นงาม ข้อความที่เรากล่าวออกมาเกี่ยวกับความงาม เป็นการแสดงออกของความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบเท่านั้นเอง ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น

แนวคิดทางพุทธศาสนาด้วยประสาธน์สัมผัสทั้ง 5 รูป เป็นอารมณ์ของตา รับรู้ด้วยการมองเห็น หากรูปนั้นถูก ทำให้คนเห็นด้วยความตะลึง แสดงว่ารูปนั้นมีสุนทรีย์ประกอบอยู่ เสียง เป็นอารมณ์ของหู รับรู้ด้วยการได้ยิน หากเสียงนั้นไพเราะ ทำให้คนได้ยินต้องหยุดฟัง แสดงว่าเสียงนั้นมีสุนทรีย์ประกอบอยู่ กลิ่นเป็นอารมณ์ของจมูก รับรู้ด้วยจมูก เมื่อได้กลิ่นโชยมาแต่ไกล นอกจากทราบว่าจะกลิ่นอะไรแล้ว ยังมีอารมณ์ที่ดีกับกลิ่นนั้นจนตกใจว่ากลิ่นนี้มีสุนทรีย์ประกอบอยู่ รส เป็นอารมณ์ของลิ้น รับรู้ได้ด้วยลิ้น ทำให้รู้ว่ามีรสอร่อย ไม่อร่อย มีรสหวาน หรือขมอย่างไรโผฏฐัพพะ เป็นอารมณ์ของการสัมผัสทางมือ รับรู้ได้ด้วยการสัมผัสบนผิวหนังทุกส่วนของร่างกาย

เพราะเหตุนี้ การนำแนวคิด soft power กับปรากฏการณ์ความขัดแย้ง มาวิเคราะห์จากข้อมูลที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและศึกษาเหตุการณ์ปัจจุบัน จะทำให้เรามองความขัดแย้งเป็นเรื่องของความงาม เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ ให้แก่สังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะ ในการทำงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกันกับแนวคิด “Soft Power” เป็นแนวคิดซึ่งหมายถึงความสามารถในการดึงดูดและมีอิทธิพลต่อประเทศหรือประชาคมอื่นๆ โดยไม่ต้องใช้กำลังหรือการบังคับ ซึ่งต่างจาก “Hard Power” ที่หมายถึงการใช้กำลังทหารหรือการบังคับทางเศรษฐกิจ เพราะเหตุนี้ การจะทำงานวิจัยในเรื่องของ “Soft Power” จะต้องมีการหวั่นข้อวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด Soft Power สามารถแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น

- 1) วิเคราะห์ Soft Power ของประเทศต่างๆ ศึกษาแนวทางที่ประเทศต่างๆ ใช้ในการสร้างและเสริมสร้าง Soft Power ของตน เช่น การใช้วัฒนธรรม การศึกษา และการทูต
- 2) บทบาทของวัฒนธรรมใน Soft Power: วิเคราะห์ว่าการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี และศิลปะ สามารถสร้างอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้คนในประเทศอื่นๆ ได้อย่างไร
- 3) วิเคราะห์ Soft Power ในยุคดิจิทัล การศึกษาเกี่ยวกับการใช้โซเชียลมีเดียและแพลตฟอร์มออนไลน์ในการสร้าง Soft Power และการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการเผยแพร่แนวคิดและวัฒนธรรม
- 4) การศึกษาเปรียบเทียบ Soft Power ของประเทศในภูมิภาคต่างๆ เช่น การเปรียบเทียบ Soft Power ของสหรัฐอเมริกา จีน และยุโรป และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 5) วิเคราะห์ Soft Power และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ: การศึกษาว่า Soft Power มีผลกระทบต่อการลงทุนและการค้าในระดับนานาชาติอย่างไร
- 6) การใช้ Soft Power ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง วิเคราะห์ว่าประเทศต่างๆ ใช้ Soft Power ในการลดความตึงเครียดและสร้างความร่วมมือในระดับภูมิภาคอย่างไร
- 7) บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศใน Soft Power: การศึกษาว่าองค์กร เช่น UNESCO หรือ UN มีบทบาทในการส่งเสริม Soft Power ในแต่ละประเทศอย่างไร

เพราะเหตุนี้การวิจัยในหัวข้อเหล่านี้สามารถสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการใช้ Soft Power ในบริบทต่างๆ และสามารถนำไปสู่การพัฒนานโยบายที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้

บรรณานุกรม

- กัญญภัตสร ขาดชัยประเสริฐ. (2553). สุนทรียศาสตร์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาประเทศไทยสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 50(3), 21-42.
- กิริติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2556). *สุนทรียศาสตร์: หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลลุด นิมเสมอ. (2557). *องค์ประกอบของศิลปะ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ประเสริฐ ศีลรัตน์. (2542). *สุนทรียศาสตร์ทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระวิรัตน์ จันทโก (ศรีคำมุนตรี). (2550). การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะลายสัก. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา: อังกฤษ-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (2545). *สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อรพินท์ คำสอน. (2540). สุนทรียศาสตร์แห่งความพ่ายแพ้: การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายของกินเทอร์ กราสส์กับชาติ กอบจิตติ. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.